

УДК 330.101:37.015.6:37.017.91

Н. Л. Панасюк, к.пед.н.

Луцький національний технічний університет

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗНАТЬ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

Панасюк Н. Л. Основні підходи до формування економічних знань інженерів-педагогів. У статті розкривається сутність формування економічних знань як складової професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у вищих технічних навчальних закладах освіти.

Ключові слова: економічні знання, професійна підготовка, інженер-педагог.

Літ. 12

Постановка проблеми. Як відомо, економічні знання – обов'язковий складник інженерної освіти, який залежить не тільки від тенденцій розвитку економіки нашої країни, а ще й визначається напрямками розвитку технічних систем та технологій [4].

У зв'язку з викладеним, проаналізуємо певні підходи до формування економічних знань у майбутніх інженерів-педагогів.

Так, у Луцькому національному технічному університеті з метою оволодіння студентами вказаними знаннями викладаються такі дисципліни як «Економічна теорія», «Організація та управління виробництвом», «Економіка підприємства та маркетинг», «Основи менеджменту та економічне обґрунтування педагогічних програмних засобів». Закріплення сформованих знань та умінь здійснюється під час проведення навчальної та стажувальної педагогічної практики. Метою вивчення курсу «Економічна теорія», як визначено в його програмі є вивчення поведінки і механізму прийняття рішень мікросистемами (підприємство, галузь, домогосподарство, ринок) у різних ринкових ситуаціях; розкриття закономірностей і принципів функціонування механізму національної економіки [10]. Відповідно до вказаної мети визначені й певні завдання, а саме:

- досягти засвоєння студентами теоретичних положень сучасної економіки;
- надати допомогу в започаткуванні у студентів навичок та вмінь використовувати теоретичний інструментарій в дослідженні економічної поведінки господарювання, а також можливостей її прогнозування;
- демонструвати можливості економіки як інструменту для прийняття рішень фахівцями керівної ланки.

Водночас, як підкреслюють автори програми, вивчення курсу «Економічна теорія» дозволить студентам отримати глибокі знання основних термінів і принципів, якими оперує економічна наука; навчить користуватись інструментарієм економічного аналізу та застосовувати теоретичні знання у вирішенні економічних завдань; дасть можливість бути спроможним самостійно оцінювати конкретну економічну ситуацію на рівні підприємства та країни в цілому, розуміючись на існуючих в економіці зв'язках, а також забезпечить розуміння економічного змісту і значення економічної науки.

Мета даної статті полягає в задоволенні потреб суспільства в професійних освітянських послугах, які забезпечуються шляхом підготовки висококваліфікованих викладачів технічних дисциплін.

Для реалізації цієї мети в технічних університетах України здійснюється розробка навчальних програм та йде інтенсивний пошук інноваційних форм й методів роботи, впровадження яких забезпечить високі рівні знань та професійних умінь майбутніх інженерів-педагогів.

Виклад основного матеріалу. Структура змістового аспекту навчального курсу передбачає оволодіння наступними складниками: предмет і метод економічної теорії, економічна система суспільства; процес суспільного виробництва, його зміст та основні фактори; товарне виробництво та його генезис; суть та еволюція грошей; ринок, його структура та функції; попит та пропозиція, теорія ринкової рівноваги; конкуренція і монополія в ринковій економіці; підприємство в ринковій економіці; аграрно-промислове виробництво; витрати виробництва та прибуток; ціноутворення в ринковій економіці; макроекономічний рівень господарювання та його показники; суспільне відтворення та циклічність; фінансово-кредитна система; державне регулювання ринкової економіки; сукупні доходи населення та соціальна політика держави; світове господарство.

Програма навчального курсу «Економічна теорія» передбачає проведення зі студентами семінарських занять за темами: «Предмет і метод економічної теорії», «Економічні потреби та інтереси – рушійні сили соціально-економічного розвитку», «Власність в економічній системі», «Товарна форма суспільного виробництва та його генезиси», «Інфраструктура ринку», «Економічні форми підприємництва», «Підприємство в аграрному секторі економіки», «Фонди підприємства і основні показники їх ефективного використання», «Суспільне відтворення та циклічність», «Економічне зростання на макrorівні», «Зайнятість і відтворення робочої сили», «Грошова система і грошова політика держави», «Інфляція та антиінфляційна політика», «Фінансово-кредитна система», «Державне регулювання ринкової економіки», «Сукупні доходи населення та соціальна політика держави», «Світове господарство», «Економічні аспекти глобальних проблем» [10].

Характерною особливістю семінарських занять є використання під час їх проведення роботи в малих групах [4]. Застосування цієї технології створює можливості для участі кожного студента у проведенні заняття, допомагає реалізувати на практиці отримані спеціальні знання та поведінкові навички, сприяє розвитку самостійності та відповідальності, забезпечує формування особистих якостей та досвіду соціального спілкування.

У результаті оволодіння вказаним курсом студенти, як визначають автори програми, повинні знати: основи аналізу і взаємодії попиту і пропозиції, шляхи формування споживчого вибору на ринку, методи визначення кількісного і якісного складу ресурсів для виробництва певного обсягу продукції; шляхи визначення обсягу виробництва та ціну на продукцію залежно від ринкової структури; механізм формування, функціонування та регулювання грошового обігу, банківської системи, товарного виробництва, кругообігу капіталу; сутність економічних категорій (заробітна плата, зайнятість, ціна, інфляція та методи їх регулювання). Майбутні фахівці, оволодівши програмою курсу «Економічна теорія» також повинні вміти: аналізувати діяльність підприємства за умов досконалої та недосконалої конкуренції; аналізувати поведінку споживачів на ринку товарів і послуг, а також домогосподарств на ринку факторів виробництва; оцінювати економічну ситуацію країни та виявляти закономірності економічного розвитку; обирати найефективніші методи регулювання економічних явищ та категорій [10].

Після вивчення на другому курсі навчального предмету «Економічна теорія» на третьому студенти спеціальності «професійне навчання і комп'ютерні технології» Луцького національного технічного університету оволодівають курсом «Організація і управління виробництвом». Метою цього курсу є освоєння майбутніми фахівцями загальних принципів та положень організації і планування виробництв усіх форм власності і на цій базі отримання спеціальних знань з організації і планування машинобудівного виробництва. Відповідно до вказаної мети визначені й певні завдання, а саме: вивчення прояву економічних закономірностей в організації і плануванні виробництва, при створенні та освоєнні нової техніки, в організації виробничого процесу, управлінні машинобудівним виробництвом [10].

У змістовому аспекті курсу «Організація і управління виробництвом» вирізняються наступні теми: «Предмет і зміст курсу», «Характеристика і структура машинобудівного підприємства», «Організація виробничого процесу», «Виробничий процес в просторі і часі», «Виробнича структура машинобудівного підприємства. Типи виробництв», «Організація потокового виробництва», «Управління якістю продукції», «Організація трудових процесів».

Результатом вивчення курсу «Організація і управління виробництвом» повинні бути знання студентів про теоретичні основи організації та управління підприємством, історію розвитку науки про організацію виробництва; сутність основних положень; об'єктивні закономірності виникнення і розвитку теорії управління підприємством. Також майбутні фахівці повинні вміти: працювати з науковою літературою, обґрунтовувати прийняті рішення, обґрунтовувати власну точку зору та толерантно вести себе під час дискусії; використовувати в практичній роботі теоретичні основи знань з вказаної дисципліни; оволодіти уміннями організовувати виробничий процес на підприємстві та давати правильну оцінку ефективності виробництва.

Наступним етапом в оволодінні майбутніми інженерами – педагогами економічними знаннями стало вивчення ними курсу «Економіка підприємства та маркетинг». Його метою є надання майбутнім фахівцям ґрунтовних знань з ключових розділів прикладної економіки, та, зокрема, з планування, організації і підвищення ефективності господарювання на рівні підприємства як первинної ланки суспільного виробництва, а також практичних навичок в управлінні ринковою економікою на сучасному етапі її розвитку [10].

Змістовий аспект курсу «Економіка підприємства та маркетинг» включає наступні теми: «Підприємство як суб'єкт господарювання», «Основи підприємницької діяльності», «Управління підприємствами», «Персонал», «Виробничі фонди», «Нематеріальні ресурси та активи», «Оборотні кошти підприємства (організації)», «Інвестиційні ресурси», «Інноваційні процеси», «Техніко-технологічна база виробництва», «Організація виробництва», «Виробнича і соціальна інфраструктура», «Регулювання, прогнозування і планування діяльності», «Виробництво, якість і конкурентоспроможність продукції», «Продуктивність, мотивація та оплата праці», «Валові витрати і ціни на продукцію (послуги)», «Фінансово-економічні результати та ефективність діяльності», «Економічна безпека та антикризова діяльність підприємства», «Реструктуризація і санація (фінансове оздоровлення) підприємств та організацій», «Банкрутство і ліквідація підприємств (організацій)».

У результаті вивчення вказаної дисципліни майбутні фахівці повинні знати наступне: основні положення теорії та практики господарювання, формування та використання виробничого потенціалу, матеріальних, трудових та фінансових результатів; конкретні форми прояву в господарській діяльності підприємств економічних законів, закономірностей функціонування і розвитку суспільного виробництва; особливості ринкової економіки на сучасному етапі її розвитку в Україні. Також студенти повинні вміти аналізувати результати господарської діяльності та знаходити шляхи підвищення діяльності підприємства; мислити економічними категоріями.

Заслужують на увагу й інші підходи до оволодіння майбутніми інженерами-педагогами економічними знаннями.

Як відомо, у Національному університеті біоресурсів та природокористування України майбутні інженери-педагоги також вивчають цикл економічних дисциплін. Так, метою вивчення курсу «Економічна теорія», як підкреслюють автори програми, є формування в студентів економічних знань та економічної культури, а також умінь аналізувати економічну ситуацію і приймати обґрунтовані рішення. Програма навчального курсу «Економічна теорія», що підготовлена викладачами Національного університету біоресурсів та природокористування України передбачає проведення семінарських занять та самостійну роботу студентів. З метою оцінювання їх знань пропонується використання спеціально розроблених тестових завдань.

Так, головною метою вивчення студентами курсу «Методика навчання дисципліні «Економіка підприємства» є формування в них сучасного економічного і педагогічного мислення шляхом глибокого засвоєння категоріального апарату й концептуальних положень з економіки, педагогіки та методики навчання економіки. У результаті вивчення цієї дисципліни майбутні фахівці повинні знати: принципи відбору навчального матеріалу з дисципліни; комплекс педагогічних умов, які забезпечують високий рівень освіти і виховання студентів із цієї дисципліни; принципи розробки методичних рекомендацій; засоби запровадження цих рекомендацій у практику; принципи відбору елементів дидактичної системи та розробки комплексу науково-методичного забезпечення з дисципліни. Водночас майбутні фахівці повинні вміти: підготувати й провести лекції, навчальні ігри, практичні або семінарські заняття з дисципліни за власною методикою, ґрунтуючись на прийнятих стандартах викладання економічних дисциплін; використовувати методи активізації навчальної діяльності тих, хто вчиться; розробляти й застосовувати наочні методи навчання, зважаючи на особливості економічних знань як предмета навчання; здійснювати науково-методичну роботу. На особливу увагу заслуговує зміст курсу «Методика навчання дисципліни «Економіка підприємства», який включає наступне: «Науково-методичні основи відбору та моделювання змісту навчальної дисципліни «Економіка підприємства», «Методи, прийоми та засоби навчання дисципліни «Економіка підприємства», «Методичні особливості підготовки та проведення різних типів занять з дисципліни «Економіка підприємства», «Методика контролю і оцінювання результатів навчання при вивченні дисципліни «Економіка підприємства».

У результаті вивчення цієї дисципліни студенти повинні знати: принципи відбору навчального матеріалу; комплекс педагогічних умов, які забезпечують високий рівень освіти і виховання студентів з цієї дисципліни; принципи розробки, на основі одержаних наукових результатів, методичних рекомендацій; засоби запровадження цих рекомендацій у практику; принципи відбору елементів дидактичної системи та розробки комплексу науково-методичного забезпечення з дисципліни. Водночас вони повинні вміти наступне: підготувати й проводити лекції, навчальні ігри, практичні або семінарські заняття з дисципліни за власною методикою, ґрунтуючись на певних стандартах викладання економічних дисциплін; використовувати методи

активізації навчальної діяльності тих, хто вчиться, під час вивчення економічних наук; розробляти й застосовувати наочні методи навчання, здійснювати науково-методичну розробку дослідження.

На особливу увагу заслуговує той факт, що автори програми «Методика навчання дисципліні «Економічний аналіз» чітко вирізняють дисципліни («Педагогіка», «Психологія», «Економічний аналіз», «Теорія та методика професійного навчання», «Інформаційні технології в навчанні», «Аудіовізуальні засоби навчання», «Методика застосування комп'ютерів у навчальній роботі» та їх розділи), знання яких є необхідним для вивчення вказаного курсу.

Розглянемо ще один із підходів до формування у майбутніх інженерів-педагогів економічних знань. Так, в Українській інженерно-педагогічній академії студенти також вивчають цикл економічних дисциплін, а саме: «Економічна теорія», «Ринок праці», «Стратегічний аналіз», «Фінанси підприємств». Структура курсу «Економічна теорія» передбачає освоєння наступних тем: «Економічна теорія: предмет і метод пізнання», «Суспільне виробництво: зміст і основні економічні проблеми», «Власність в економічній системі суспільства», «Основи товарного виробництва та ринку», «Традиційні економічні системи.

Метою і завданнями вивчення дисципліни «Ринок праці» є оволодіння поняттями, структурою, системою відносин, умовами і принципами формування ринку праці, безробіття і зайнятості, соціального партнерства. У результаті вивчення вказаної дисципліни студенти повинні знати такий матеріал: умови і принципи формування ринку праці; організаційну структуру і інфраструктуру; механізми ринку праці; співвідношення гнучкості і жорсткості елементів ринку праці; диференціацію трудових доходів населення; попит і пропозицію на ринку праці; державне втручання в трудові відносини між найнятим робітником і продавцем; безробіття і захист від нього.

Метою лекційних занять навчальної дисципліни «Ринок праці», як підкреслюють автори її програми, є розкриття різних сторін діяльності ринку праці і процесу формування робочої сили, а також ознайомлення студентів з основами теорії і практики регулювання зайнятості і безробіття на макро- і мікрорівні. На вказаних заняттях вивчаються наступні теми: «Ринок праці в економічній системі, його суть і функції», «Еволюція моделей ринку праці», «Індивідуальна і сукупна пропозиція на ринку праці», «Індивідуальний і сукупний попит на робочу силу», «Забезпечення зайнятості населення», «Безробіття, його форми і причини».

Метою розроблених практичних занять з дисципліни «Ринок праці» є обговорення конкретних ситуацій на ринку праці, вивчення методики визначення об'єктів попиту і пропозиції робочої сили, рівнів безробіття, складання прогнозів зайнятості, в т.ч. в регіоні.

Крім лекцій та практичних занять програма з вказаної дисципліни передбачає також і самостійну роботу студентів. Метою цієї роботи визначено наступне: навчитися самостійно аналізувати соціально-економічні проблеми ринку праці, основні показники зайнятості і безробіття; визначати тенденції розвитку ринку праці.

Головною метою вивчення дисципліни «Стратегічний аналіз», яка викладається в Українській інженерно-педагогічній академії є оволодіння студентами базовими знаннями, методикою і організацією стратегічного аналізу для обґрунтування стратегічних управлінських рішень, виявлення резервів підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності. Водночас перед студентами ставляться такі завдання: визначити теоретичні засади стратегічного аналізу, навчитися інформаційно виражати через систему показників стан та зміни будь-якої господарської ситуації; набуті навички у проведенні аналізу зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства; навчитися проводити дослідження змін економічних явищ та процесів на багатокритеріальній основі; набуті навички у виробленні стратегічних рішень, спрямованих на посилення позицій підприємства у ринковому середовищі; опанувати методики прогнозування результатів діяльності підприємства і конкурентного аналізу; навчитись робити обґрунтовані об'єктивні висновки та пропозиції за результатами проведених досліджень; набуті навички в оформленні аналітичних висновків на запит користувачів відповідно до стандартів аналітичного процесу. Тематичний план курсу «Стратегічний аналіз», який вивчають студенти Української інженерно-педагогічної академії включає наступні теми: «Стратегічний аналіз у системі управління підприємством», «Методи групування і прогнозування у стратегічному аналізі», «Стратегічний конкурентний аналіз», «Аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища», «Аналіз стратегії виробничої діяльності підприємства», «Стратегічний аналіз капіталу підприємства», «Стратегічний аналіз фінансових показників діяльності підприємства», «Стратегічний аналіз як основа прийняття стратегічних управлінських рішень».

Метою вивчення курсу «Фінанси підприємств» є формування в студентів системи знань з управління фінансами підприємств, операційною та інвестиційною діяльністю; визначення стратегії і тактики фінансового забезпечення суб'єктів господарювання. Вказана мета передбачає вирішення наступних завдань: навчити майбутніх фахівців орієнтуватися в усіх сторонах фінансової діяльності підприємств, формувати у студентів теоретичні знання, навички та практичні вміння для розгляду конкретних економічних ситуацій і вирішення практичних завдань. Вивчивши вказаний курс, як відмічають автори його програми, студенти повинні знати: місце фінансів підприємств у фінансовій системі України, склад та структуру фінансових ресурсів підприємства; сутність фінансового механізму підприємства; класифікацію витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції; сутність прибутку як економічної категорії.

Тематичний план дисципліни «Фінанси підприємств», яку вивчають студенти Української інженерно-педагогічної академії, включає наступні теми: «Сутність функції й організація фінансів підприємств», «Фінансові ресурси підприємства і джерела їх утворення», «Витрати підприємства на виробництво та реалізацію продукції. Виручка від реалізації продукції», «Формування і розподіл прибутку підприємств», «Оподаткування підприємств», «Грошові надходження підприємств. Організація грошових розрахунків підприємств».

Викладений матеріал дає підстави зробити наступні висновки:

– з метою формування економічних знань майбутніх інженерів-педагогів у вищих навчальних закладах України розроблено навчальні програми економічних дисциплін, які вивчаються студентами;

– у деяких вищих навчальних закладах майбутні інженери-педагоги вивчають цикл предметів з методики викладання економічних дисциплін, що дає їм у майбутньому право бути викладачем економіки.

1. Володарская Н. В. Проблема целей обучения в современной науке / Н. В. Володарская, А. М. Митина. – М.: МГУ, 1989. – 72 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – [Навч. посіб. для вчителів, аспірантів, студ. серед. та вищ. навч. закл.]. – К.: Українсько-фінський ін-т менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.
4. Інтерактивні технології навчання / [О. І. Пометун, Л. В. Пироженко, Г. І. Коберник та ін.]. – К.: Науковий Світ, 2004. – 86 с.
5. Кларин М. В. Инновации в обучении: метафоры и модели: Анализ зарубежного опыта / Михаил Владимирович Кларин. – М.: Наука, 1997. – 223 с.
6. Монахов В. М. Педагогическое проектирование – современный инструментальный дидактический исследования / В. М. Монахов // Школьные технологии. – 2001. – №5. – С. 75–89.
7. Образцов П. И. Методы и методология психолого-педагогического исследования / Павел Иванович Образцов. – Санкт-Петербург: Питер, 2004. – 268 с.
8. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии / Герман Константинович Селевко. – М.: «Народное образование», 1998. – 256 с. – (Профессиональная педагогическая библиотека).
9. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності: [навч. посіб.] / Валентина Анатоліївна Семиченко. – К.: Вища школа, 2004. – 335 с.
10. <http://elearning.lutsk.ua/>
11. <http://www.uipa.kharkov.ua/nauka-razr.html>
12. <http://nubip.edu.ua/node/73>